

lenighedssejningen også indførte den 1. maj 1827 blev forbudet ophævet. Dog skulde det herefter som hidtil være forbudt passagerer med dampskibene at tage med breve.³⁾

Postgang indenlands. Der gik i 1814 post langs hele Nor-

1) Dep.-tid. 1837, s. 196 og 200. 2) Norway (London 1834), s. 53.

3) Skrivelse fra finansdept. av 16. 7. 1827.

ges kyst, fra Fredrikshald om Fredrikstad og Moss til Kristiania, videre om Drammen og kystbyerne søndenfor til Brevik, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Molde og Trondhjem, derfra gennem Indherred til Nordlands postkontor i Bindalen og videre itil Bodø, Tromsø, Hammerfest og Vardø. Fremdeles gik der post fra Kristiania til Kongsvinger, fra Kristiania paa Mjøsens østside, gennem Gudbrandsdalen og over Dovre til Trondhjem, fra Kristiania gennem Hakedalen — i 1818, som tidligere nævnt, forandret saa at den isteden gik over Ringerike — over Hadeland og Land, gennem Valdres til Lærdalsøren, derfra over Gudvangen og Voss til Bergen. Endelig var der post-rute fra Moss over Kristianiafjorden til Horten og videre i tilslutning til postgangen Kristiania—Kristiansand, fra Drammen til Kongsberg, fra Eidanger paa postruten Kristiania—Kristiansand til Porsgrund-Skien, til Kragerø og Risør, fra Ørskoug paa ruten Bergen—Molde til Borgundsund og fra Nordmøre paa ruten Molde—Trondhjem til Kristiansund. Alle disse ruter regnedes for hovedruter, hvilket vistnok nærmest vil sige ruter hvor der var postkontorer og postmestere, skjønt betegnelsen med denne forstaaelse ikke passer helt paa strækningen Nordlands postkontor—Vardø, hvor der intet postkontor var.

De fleste hovedruter havde i 1814 post to gange ugen. Paa ruten Kristiansand—Stavanger—Bergen—Molde gik der post kun en gang ugen. Ogsaa fra Trondhjem gennem Indherred til Nordlands postkontor gik der post kun en gang ugen, og fra sidstnævnte sted opover Nordland og Finmarken til Vardø gik der post kun en gang hver 3dje uge. Mellem Kristiania og Bergen var der i 1805 bestemt postgang to gange ugen; men denne beslutning blev ikke sat i kraft paa grund av krigen, og i 1814 gik posten mellem Norges to største byer kun en gang ugen. Men Bergens-repræsentanterne paa Stortinget 1815—16 henvendte sig til regjeringen med anmodning om post to gange ugen, idet de som grund blandt andet anførte vigtigheden for Bergen av saa snart som muligt at blive be-

kjendt med Stortinets forhandlinger,¹⁾ og allerede ved kgl. res. av 1ste aug. 1815 blev dette andragende bifaldt. Ruten Borgundsund—Ørskoug—Molde havde før krigen havt post to gange ugen, men postgangen var under krigen her som paa andre steder indskrænket til en gang ugen, paa grund av nedgang i brevskrivningen og de økonomiske forhold, og nogen forandring i saa maade blev ikke foretaget i den tid som her omhandles.²⁾ I ruten Molde—Trondhjem var ligeledes den tidligere post to gange ugen blevet indskrænket til en gang, men blev senere igjen forandret til to gange ugen; dette var ialfald tilfældet i 1817, sandsynligvis allerede i 1814.³⁾ Da dampskibsfarten Kristiania—Kristiansand begyndte i 1827, sendtes den ene av de to ugentlige poster denne vei. I 1823 gik der post kun to gange ugen mellem Kristiania og Drammen;⁴⁾ men i 1829 oplyses at der gik post mellem Kristiania og Drammen 4 gange ugen om vinteren, og om sommeren, naar posten til Sørlandet gik med dampskib, 3 gange ugen,⁵⁾ men at der i 1829 blev besluttet oprettet en 4de ugentlig post ogsaa om sommeren.⁶⁾ I sommerhalvaaret 1828, medens der var dampskibsfart i gang mellem Kristiania og Bergen, gik der mellem Kristiansand og Bergen, foruden den ugentlige post over land, ogsaa en post hver anden uge med dampskibet. Ved kgl. res. av 30. okt. 1830 blev postgangen mellem Kristiansand og Stavanger udvidet til to gange ugen.

Ved høieste res. av 13. mai 1817 blev der post to gange ugen fra Holmestrand til Drammen, nemlig saasnaert udenlands-posten fra Moss var kommet over fjorden; det vil vistnok sige, at den del av udenlandsposten Moss—Horten som skulde til Drammen, ikke som tidligere blev liggende i Holmestrand indtil posten fra Kristiansand kom nordover, men uden ophold blev sendt til Drammen.

1) 3. dept. ref.-prot. 1815, nr. 169. 2) Kraft V (1832), s. 52 — jfr. høieste res. av 5. 8. og 16. 10. 1817. 3) Høieste res. av 5. 8. 17 — jfr. Berrum II, s. 365. 4) Bekjendtgjørelse fra finansdept. av 18. 11. 1823. 5) Dep.-tid. 1829, s. 524. 6) Finansdept. skrivelse av 30. 6. 1829.

De to ugentlige poster Kristiania—Trondhjem gik som nævnt begge gennem Gudbrandsdalen, medens Østerdalen og Røros ingen post havde for postkassens regning. Provst Aschenberg, repræsentant for Søndre Trondhjems amt, foreslog da paa Stortinget 1815—16 at den ene av disse poster skulde flyttes over til Østerdalen. Odelstinget oversendte forslaget til regjeringen, og ved kgl. res. av 26. okt. 1818 blev den foreslaaede flytning besluttet, men traadte først i kraft 27. septbr. 1820.¹⁾ — Romsdals amt havde sin postforbindelse med Kristiania og Østlandet over Trondhjem. Allerede i mai 1815 sendte amtmanden i Romsdalen en anmodning til regjeringen om at faa postgang fra Gudbrandsdalen gennem Romsdalen til amtet og dets byer i forbindelse med postruten Kristiania—Trondhjem; men anmodningen, som blev behandlet av 3dje departement 19. juni 1818, blev indstillet til afslag, dels fordi gennemførelsen vilde kræve opførelse av en bro og istandsættelse av enkelte veistykker, dels fordi den vilde medføre en aarlig udgift av 1000 spd., og denne indstilling blev bifaldt av regjeringen.²⁾ Men nogle aar efter blev sagen taget op igjen, og ved kgl. res. av 5. mai 1821 blev der oprettet postforbindelse en gang ugen i den nævnte rute. Denne ordning begyndte 27. septbr. 1822. — Mellem Larvik og Fredriksværn sattes i 1821 i gang post to gange ugen i anledning av den nyoprettede postforbindelse Fredriksværn—Fredrikshavn.³⁾

Allerede i 1814 og tidligere gik der en post for amtets regning fra hovedruten Kristiania—Bergen i Søndre Land i det mindste saa langt som til Toten.⁴⁾ Denne rute blev i 1823 forandret til en ugentlig postrute for postkassens regning og udvidet, saa at den kom til at gaa fra Søndre Land og paa vestsiden av Mjøsen, indtil den i Faaberg blev forenet med hovedruten Kristiania—Trondhjem. Hensigten med rutens op-

¹⁾ Finansdept. bekjendtgjørelse av 31. 8. 1820. ²⁾ 3. dept. ref. prot. 1818, 1, nr. 112. ³⁾ Kundgjørelse av 3. 7. 1821. ⁴⁾ Berrum II, s. 315.

rettelse var at lette postforbindelsen mellem Bergen og Trondhjem. Bergen havde som nævnt en gang ugen postforbindelse med Trondhjem over Molde, en rute som tog om sommeren 8—10, om vinteren 16—18 dage. Desuden havde det to gange ugen postforbindelse med Trondhjem om Kristiania, hvilken rute brugte $12\frac{1}{2}$ dag. Ved den nye rute Land—Faaberg vilde Bergens postforbindelse med Trondhjem tage 9 dage frem og 8 dage tilbage,¹⁾ saa at dette alt i alt blev den hurtigste postforbindelse mellem de to byer.

Postgangen fra Nordlands postkontor til Nordland og Finmarken var, særlig om vinteren, baade langsom og usikker, da den for den aller største del gik tilsjøs, altsaa var avhængig av veiret, og de smaa aabne postbaade ikke sjelden kuldseilede. Derfor havde man allerede i 1798 foruden denne rute faaet istand en vinterrute over land fra byen Torneaa, paa den finske side av grænseelven Torneaa, til Alten i Finmarken, i tilslutning til den svenke postrute Helsingborg—Torneaa. Denne post, som i 1798 gik en gang hver 14de dag i de 6 vintermaaned, men allerede i 1799 blev indskrænket til en gang hver maaned, altsaa 6 gange aaret, blev bragt av svenskerne fra Torneaa til Leppojervi, 5 mil fra Norges grænse, og blev her hentet av norske lapper (samer) fra Kautokeino og bragt over Kautokeino til Alten. Det almindelige antal breve med hver post var fra 20 til 30.²⁾ Denne postgang, som var baade sikrere og hurtigere end vinterposten gjennem Nordland og Finmarken, idet erfaring viste at den sjelden blev saa meget som en dag forsinket, stansede imidlertid i 1807 paa grund av krigen og var ikke kommet i gang igjen i 1814. Paa Stortinget 1815—16 bragte kjøbmand Klerck, repræsentant for Finmarkens amt, sagen frem og foreslog i september 1815 at denne post maatte tages op igjen, Stortinget sluttete sig til forslaget og vedtog 17. mai 1816 en adresse til kongen om sagen. I

¹⁾ Finansdept. ref.-prot. 1823, 4, nr. 471. ²⁾ Stort.-forh. 1815—16, mai s. 37—39.

adressen foresloges, at posten ikke som før krigen skulde gaa ud fra Torneaa, som efter Finlands avstaaelse var blevet russisk land, men fra den svenske by Haparanda, paa vestsiden av elven Torneaa, og da posten maatte gaa et stykke over russisk land, anmodedes kongen om at søge den russiske regjerings samtykke til at saa kunde ske. Omtrent samtidig havde Finmarkens amtmand sat sig i bevægelse, idet han i en forestilling til 3dje departement av 22. jan. 1816 havde søgt om at vinterposten Torneaa—Alten igjen maatte sættes i gang, hvilken forestilling 20. april s. a. var blevet tilstillet den svenske overpostdirektion.¹⁾ I anledning av Stortingets adresse foreslog 3dje departement og besluttede den norske regjering 19. juli at gjøre indstilling til kongen om sagens gjennemførelse.²⁾ Kongen resolverede 5. septbr. s. a. at regjeringens indstilling skulde tilstilles udenrigsministeren, forat det fornødne kunde foranstaltes, hvorefter sagen, heder det, skal foretages til avgjørelse i et kombineret svensk og norsk statsraad. Da der saa havde gaaet $1\frac{1}{4}$ aar uden at man hørte mere til det hele, tog 3dje departement spørsmålet op igjen, og henstillede at der maatte gjøres forestilling til kongen om at sagen maatte befales høistsamme forelagt til avgjørelse snarest muligt, og denne indstilling blev bifaldt av den norske regjering 13. jan. 1818.³⁾ I anledning denne indstilling gjentog kongen i res. av 12. febr. 1818 hvad der var resolveret 5. septbr. 1816, at sagen skulde tilstilles udenrigsministeren for at avgjøres i et kombineret svensk og norsk statsraad. Kort efter blev sagen taget op igjen ogsaa i Stortinget, hvor man sandsynligvis ikke vidste noget om regjeringens sidste henvendelse, idet toldkontrollør Mejer, repræsentant for Finmarkens amt, 26. febr. 1818 foreslog for Stortinget at gjentage for den norske regjering forrige Stortings anmodning om en postgangs oprettelse fra

¹⁾ Stort.-forh. 1821, april s. 141; fra den der indtagne komite-indstilling er ogsaa flere av de følgende oplysninger hentet. ²⁾ 3. dept. ref.-prot. 1815—16 nr. 148. ³⁾ Smst. 1817, 2, nr. 10.

Sverige til Alten, hvilket forslag ledede til den beslutning av Stortinget 3. mars, at «den norske regjering anmodes, saavidt muligt at forskaffe Stortinget oplysning om hvorvidt posten kan befordres over Haparanda til og fra Finmarken av svenske undersaatter uden at føres over russisk grund». Kongen, der som sædvanlig var mere lydør overfor henvendelser fra Stortinget end fra den norske regjering, resolverede i denne anledning 24. april 1818, at sagen skulde tilstilles udenrigsministeren, «hvorefter den uopholdeligen bliver at forhandle i et kombineret svensk og norsk statsraad», og allerede 4 dage efter, den 28. april 1818, blev dette kombinerede statsraad avholdt, hvor der blev fremlagt en betænkning fra den svenske overpostdirektion med anbefaling av sagen, og hvor kongen samtykkede i oprettelsen av postgangen Haparanda—Alten. I anledning av denne resolution blev «den 30. novbr. 1818 Finmarkens amt anmodet om at indkomme med detaljeret forslag om hvad der maatte være at foranstalte forat bemeldte postgang kunde — — iværksættes. Da dette var indkommet og indeholdt nogle avgivelser fra hvad der forhen av den kgl. svenske overpostdirektion var indstillet, saa blev bemeldte overpostdirektion under 27. aug. 1819 meddelt en avskrift av bemeldte indstilling og derhos anmodet om at avgive de endelige bestemmelser, saa at de fornødne ordres og bekjendtgjørelser angaaende postgangen derefter kunde udfærdiges.»¹⁾ Men dermed stansede sagen igjen i over 1½ aar; thi paa denne henvendelse havde finansdepartementet endnu ikke faaet noget svar den 20. mars 1821. Da tiden gik uden at det kom til nogen avgjørelse, havde Stortinget igjen grebet ind, idet det paa foranledning av et forslag av provst Deinboll, repræsentant for Finmarkens amt, vedtog en beslutning den 6. mars 1821, hvorved præsidentskabet «bemyndiges til gjennem den norske regjering at indhente oplysning om de aarsager der har forhindret», at den kgl. res.

¹⁾ Skrivelse fra statssekretariatet av 20. 3. 1821 (Stort. ark. 1821, S. E. P. 134).

av 28. april 1818 var sat i værk. Da saa Stortinget den 20. mars gjennem statssekretariatet havde modtaget de ovenfor meddelte oplysninger, bemyndigede det ved beslutning av 24. april præsidentskabet til «at anmode den norske regjering om med virksomhed at vigilere for» at resolutionen av 28. april 1818 snarest muligt maatte blive efterkommet. Efterat der fra norsk side havde været arbeidet for denne sag i 6 aar, kom der tilsidst en ordning istand i 1822, idet ifølge finansdepartementets bekjendtgjørelse av 29. juni 1822 ruten Haparanda—Alten skulde sættes i gang 19. okt. s. a., med postgang hver 4de uge i de 6 vintermaaneder. Dette blev i den følgende tid den almindelige vinterpostrute mellem det sydlige Norge og Finmarken, saaledes at brevene blev av postvæsenet sendt denne vei, naar det ikke var paategnet dem at de skulde gaa om Trondhjem og Nordland. Selv fra Trondhjem blev om vinteren endel av posten til Finmarken sendt over Kristiania.¹⁾ — Der oplyses intet om at grunden til den lange udsættelse har været at man har stødt paa vanskeligheder hos den russiske regjering, og dette er ogsaa i og for sig lidet sandsynligt, da ruten efter den svenske overpostdirektions oplysning kun kom til at gaa et lidet stykke over russisk (finsk) land, da dette stykke var ganske øde og ubeboet og ingen russisk undersaat vilde faa noget med posten at bestille. Noget har det bidraget til forsinkelsen at der som nævnt skulde indhentes betænkning i sagen fra Finmarkens amt. Men den væsentligste grund synes at have været ligegyldighed fra de svenske myndigheders og særlig fra den svenske overpostdirektions side.²⁾ — Allerede sommeren 1822 blev det bestemt³⁾ at postgangen fra Haparanda skulde deles i to linjer ved Karesuando i Sverige, saa at den ene linje gik til Alten, den anden til Tromsø. Denne ordning, som Stortinget havde anbefalet i sin tidligere nævnte beslutning av 24. april

¹⁾ Rigstid. 1824 nr. 95. ²⁾ Jfr. Stort.-forh. 1821, april s. 147.

³⁾ Finansdept. bekjendtgjørelse av 13. 8. 1822.

1821, traadte i kraft samme høst samtidig med den hele postgangs begyndelse. Fra og med høsten 1823 blev postgangen Haparanda—Finmarken sat i forbindelse med postruten Kongsvinger—Sverige¹⁾ istedenfor med postruten Helsingborg—Stockholm, og ved kgl. res. av 16. febr. 1828 blev efter forslag av den i 1825 nedsatte kommission til Finmarkens opkomst ruten Haparanda—Finmarken udvidet til hver 4de uge det hele aar.

Finmarkskommissionen foreslog ogsaa postgangen fra Nordlands postkontor til Bodø udvidet fra en gang hver 3dje uge til en gang hver anden uge. Finansdepartementet og regjeringen sluttete sig hertil,²⁾ og ordningen blev bifaldt ved kgl. res. av 17. aug. 1830 og traadte i kraft fra 1ste juli 1831.³⁾

Om posten Kristiania—Trondhjem, som før krigen havde værende kjørende,⁴⁾ oplyses at den i 1815 var ridende,⁵⁾ at den mellem 1828 og 1830 var kjørende, men at denne ordning ikke fandtes at svare til hensigten og at den saa igjen blev forandret til ridende.⁶⁾ Ridende har posten vistnok været, ialfald om sommeren, ogsaa i de aller fleste andre ruter. I Finmarkens amt blev posten, forsaavidt den gik over land, om vinteren ført frem med renskyds.

Foruden de ovenfor nævnte ruter, som alle sandsynligvis regnedes for hovedruter, var der sidepostruter der ligesom hovedruterne holdtes i gang for den almindelige postkasses regning. Av saadanne sideruter nævnes i 1814 en ugentlig rute fra postveien Kristiansand—Stavanger til Farsund,⁷⁾ ligesaa en ugentlig rute fra Borgundsund postkontor over Ulsteinvik paa Hareidland og Kjelsund paa Gurskø til Ekset i Volden paa Søndmøre;⁸⁾ fremdeles ugentlige poster fra hovedruten gennem

¹⁾ Rigestid. 1823 nr. 58. ²⁾ Finansdept. ref.-prot. (avdeling for det indre) 1830, 3, nr. 237. ³⁾ Finmarkens Amtstidende 1832, s. 114.

⁴⁾ Berrum II, s. 322. ⁵⁾ 3. dept. ref.-prot. 1818, 2, nr. 184. ⁶⁾ Kraft V, s. 368 — jfr. A. R. Prytz, Aarbok for Røros 1644—1912, s. 26.

⁷⁾ Berrum II, s. 293. ⁸⁾ Smst. s. 363.

Nordre Trondhjems amt til Frosten, Ytterøen og Nærø.¹⁾ Der gik en sidepostrute hver 3dje uge fra Steigen paa hovedruten i Nordland til Kirkevaag i Lofoten; sandsynligvis var der allerede dengang sideruter videre til Buksnæs i Lofoten og Hadsel i Vesteraalen, da der nævnes postaabnerier paa begge steder.²⁾ Kanske gik der allerede i 1814 ogsaa en siderute fra hovedpostruten i Finmarken til Trondenæs og videre til Sørsand (i Bjarkø præstegjæld); thi ved skrivelse fra 3dje departement til amtmanden i Finmarken av 14. juni 1818 bestemmes, at denne siderute herefter skal gaa ud fra Sandtorv (sydligst i Trondenæs præstegjæld) istedenfor som tidligere fra Ibestad. Endvidere gik der en sidepost hver 6te uge fra Tappeluft i Langfjorden i Alten til Loppen.³⁾

Til disse sideruter kom i de følgende aar flere nye. Ved kgl. res. av 2. decbr. 1823 blev der besluttet en rute mellem Lekanger paa Gurskø i Søndmøre (paa ruten Borgundsund—Ekset) over Stadthland til Selje i Nordfjord. Ved kgl. res. av 13. mars 1824 blev der sat i gang en sidepost fra hovedruten i Finmarken ved Guldholmen (ved bunden av Tanafjord) og over til Lebesby ved Laksefjord, idet det anføres at den største del av almuen i Kjøllefjord paa grund av feilslaet fiske er flyttet til Lebesby og at i Lebesby, som før var anneks, men nu er hovedsogn, bor lensmand, kirkebetjent og bygdekommisionens to medlemmer.⁴⁾ Posten skulde gaa fra Guldholmen, naar der med hovedposten kom brev til Lebesby eller Kjøllefjord, og gaa tilbage fra de samme steder, naar der var breve av vigtighed som skulde sendes med hovedpostruten. I 1828 gik der sandsynligvis sidepost fra Kristiansand saa langt nord som til Evje præstegjæld, om den end, som biskopen skriver, gik «langsomt nok».⁵⁾ Ved kgl. res. av 16 febr. s. a. blev efter forslag av kommissionen til Finmarkens opkomst sat i gang

¹⁾ Pl. 10. 11. 1804. ²⁾ Se ovenfor s. 189. ³⁾ Berrum II, s. 409.
⁴⁾ Regjeringens indst.-prot. 37 nr. 1208. ⁵⁾ Visitatsberetning for Kristiansands stift, biskopen.

en sidepost fra Alten til Hammerfest for at sætte den sidste by i forbindelse med posten Haparanda—Alten. Endelig blev der ved kgl. res. av 30. okt. 1830 oprettet en sidepost fra hovedruten Kristiansand—Stavanger til Ekersund. — Alle disse sidepostruter var, forsaavidt de gik over land, sandsynligvis gaaende. Til disse gaaende sideposter blev der, ialfald delvis, brugt værnepligtige mandskaber, som ved denne tjeneste sandsynligvis blev fri sin værnepligt.¹⁾

Foruden disse for postkassens regning oprettede, fast ordnede sideruter har der paa enkelte steder, saaledes i Bratsbergs amt, «fra umindelige tider»²⁾ været en ligeledes av statsmyndighederne oprettet postgang for embedsbreve, hvor særlig husmændene — uden godtgjørelse — maatte gjøre tjeneste som postbud. Man synes at have fundet hjemmel for et saadant paalæg i de ældre forordninger om skydsvæsenet, idet jo husmændene i modsætning til gaardbrugerne var fri for enhver skydspligt tillands. Men denne ordning synes i det væsentlige at være gaaet av brug allerede før 1814, og den faldt helt væk som følge av skydsloven av 6. juni 1816 § 24.³⁾

De ovennævnte postruter, som altsaa alle blev holdt i gang for den almindelige postkasses regning eller efter statsmyndighedernes foranstaltning, bragte, som det vil sees, post kun til en del — kanske en mindre del — av landet. Men ikke alle de øvrige landsdele var uden enhver postforbindelse. Der var i enkelte strøg postindretninger som holdtes oppe enten av vedkommende amt eller for privat regning, i regelen med en smule støtte ved statsforanstaltning, undertiden uden nogen saadan. Angaaende de indre strøg av Smaalenene, som ikke berørtes av postruten Kristiania—Fredrikshald, anføres det, at i Rakkestad fogderi blev posten allerede omkring aar 1800 befordret «av visse dertil udlagte gaarde, som nyder de dem i slige tilfælde ved de kongelige anordninger tilstaaede frihe-

¹⁾ Jfr. kgl. res. 30.10.1830. ²⁾ Udtalelse av admiral Fabricius av 24. 3. 1824 (Stort. ark. 1824, O. E. P. 113). ³⁾ Jfr. Patrouillen 1830 nr. 27—28.

der»,¹⁾ og om det andet av amtets indre fogderier, Ide og Marker, nævnes det, at der i en aarrække før 1837, da formandskabsloven udkom, bestod en brevdragerindretning, opprettet av amtmanden og med udligning av omkostningerne paa amtet.²⁾ Da der før 1814 ikke gik nogen post til Drøbak, havde endel av stedets borgere for egen regning ansat et postbud, som bragte posten til og fra nærmeste postaabneri, i Aas præstegjæld;³⁾ sandsynligvis har dette ogsaa været tilfældet efter 1814, da der først ved kgl. res. av 13. april 1833 blev besluttet sat i gang sidepost mellem Drøbak og hovedpostruten. Om Urskog præstegjæld i Akershus amt siges det at der før 1838 var gaaende post,⁴⁾ sandsynligvis til postaabneriet enten i Skedsmo eller i Ullensaker, paa hovedruten Kristiania—Trondhjem. — Amtmanden i Hedemarken oplyser i 1818, altsaa før den ene av hovedpostruterne Kristiania—Trondhjem flyttedes fra Gudbrandsdalen til Østerdalen, at der i amtet er 17 fodposter, som lønnes av amtet og koster det 312 spd. aaret; ved den ene postgangs flytning fra Gudbrandsdalen til Østerdalen vil, siger han, amtet spare 286 spd. aaret. Før aarene 1821—23 har dog amtets udgifter til sit postvæsen, oplyses det, udgjort i gjennemsnit 128 spd. aarlig.⁵⁾ I et forslag fra østerdalske jægerkorps fra samme tid anføres at fodposterne i Østerdalen gaar fra og kommer til Kongsvinger postkontor en gang om ugen. Amtmanden oplyser i samme forbindelse, at det med den gaaende post tager fra 4 til 6 uger at faa baade private og embedsbreve frem til de længst borte liggende steder i Østerdalen.⁶⁾ Før overflytningen til Østerdalen holdt Røros kobberværk for egen regning gaaende post fra Røros til første postaabneri i Guldalen paa ruten Kristiania—Trondhjem.⁷⁾ — Om amtposten i Kristians amt er tidligere talt. — I Brats-

¹⁾ Berrum II, s. 267. ²⁾ Stort.-forh. 1848, 7, s. 26. ³⁾ Berrum II, s. 268. ⁴⁾ A. Heyerdahl, Urskogs Beskrivelse, s. 35. ⁵⁾ Skappel, Hedemarkens amt 1814—1914, s. 238. ⁶⁾ 3. dept. ref.-prot. 1818, 2, nr. 184. ⁷⁾ Berrum II, s. 341.

bergs amt bestod en ved kanc.-prom. av 14. juli 1807 og højeste res. av 14. febr. 1816 sanktioneret gaaende amtspost, hvortil der blev tilladt anvendt 5 værnepligtige mandskaber. I 1830 gik denne post en gang ugen fra Skien til Hollen, hvor den delte sig i to linjer, en til Saude og Hitterdal og en til Kviteseid og Seljord med sidepost til Laardal præstegaard. De øvrige dele av Telemarken havde ingen post. Til denne post blev ved amtsrepartition udlignet i budgetaaret 1828—29 164 spd., i budgetaaret 1829—30 88 spd.¹⁾ Denne amtspost var i gang, indtil det ved kgl. res. av 13. mai 1835 blev bestemt at den skulde overtages av statskassen.²⁾ — Allerede før 1814 holdt de korresponderende i Flekkefjord en privat sidepost i gang mellem byen og postruten Kristiansand—Stavanger.³⁾ — En postforbindelse nævnes ogsaa mellem Stenkjær og Snaasen. Derom skriver sognepræsten i Snaasen i 1829: «Forlængst har en post været indrettet imellem Snaasen og Stenkjær, en skat til postbærernes løn været paalagt kommunen (hvilken skat er 16 spd.) og præsten i Snaasen været postaabner». ⁴⁾ Beretningen synes noget uklar: der har ellers, saavidt sees, ikke været oprettet postaabnerier undtagen paa de postruter som holdtes i gang for postkassens regning, og hvor det sidste har været tilfældet, har der ellers ikke været paalagt kommunen noget bidrag.

De øvrige dele av landet havde sandsynligvis ingen postforbindelse. Dette var vistnok tilfældet med Hallingdal og Nummedal, i størstedelen av øvre Telemarken og i de fleste strøg i amterne fra og med Nedenæs kysten rundt til og med Nordre Bergenhus amt. I 1814 var som tidligere nævnt postaabneriernes tal 97. Efter oplysninger i de i lovsamlingerne indtagne kongelige resolutioner og departementsskrivelser — hvilke oplysninger muligens ikke er helt fuldstændige — blev

¹⁾ Finansdept. pakkesager 354, indberetn. av 10. 7. 1830 fra amtmanden ang. den økon. tilstand i Bratsberg. ²⁾ Dep.-tid. 1843, s. 543. ³⁾ Berrum II, s. 294. ⁴⁾ Folkevennen 1829, s. 217.

der i tiden 1814—30 oprettet 25 nye postaabnerier og nedlagt 3, saa at postaabneriernes tal i 1830 har været 119 eller lidt mere. Da der i 1814 var 332 præstegjæld i landet, havde altsaa i den tid som her omhandles, i gennemsnit hvert 3dje præstegjæld postaabneri. I de strøg hvor der ingen post gik, maatte man da sende sine breve ved leilighed eller, hvor det gjaldt presserende embedsskrivelser, med ekstraskyds, forsaavidt dertil var anledning: før 1816 med friskyds, efter 1816 med skyds paa offentlig bekostning.

Ifølge forordning av 4. aug. 1758, I, 3 skulde posten til lands, «naar veie og føre er passable, frembringes hver mil i $1\frac{1}{2}$ time, og naar føret er besværligt, i 2 timer, saafremt det ikke er muligt i kortere tid at fremkomme». «Heri maa», siger finansdepartementet i 1837, «tillige antages at være indbefattet tiden til for- og fraspænding, hvortil ikkun behøves faa minutter, da saavel postkarlen som posthesten bør ved den tid posten kan ventes, være færdige til straks at kunne begive sig paa veien. Derimod maa til reisetiden lægges $\frac{1}{4}$ time for opholdet ved postens ekspedition paa hvert postaabneri.» Men, siger departementet videre, det er næsten umuligt at kontrollere at postkarlen bringer posten frem med den tilbørlige hurtighed. For at kontrollere dette udsendes fra tid til anden saakaldte postjagere (ogsaa kaldt postjægere), som følger efter posten for at se om postkarlen gjør sin pligt; men denne kontrol er aldeles utilstrækkelig, da den kun gjælder en enkelt tur eller en kort tid. Et andet kontrolmiddel er timesedlerne. Men erfaring viser, at et forhør paa grundlag derav kun fører til noget naar langsomheden har været i høj grad utilbørlig, da paa grund av postbøndernes og postkarlenes ulyst til at angive den skyldige og paa grund av urenes forskellige gang paa de forskellige postgaarde forhørene i regelen ikke bringer saadant bevis at den skyldige bliver dømt. Som eksempel paa langsomheden anfører departementet, at posten Kristiania—Trondhjem i almindelighed bruger 5 dage, «medens en reisende kan uden synderlig anstrængelse

endog i maadeligt føre tilbagelægge veien i kortere tid, uagtet at han hviler om natten nogle timer». ¹⁾ I de øvrige av de større hovedruter angives tiden for postgangen saaledes: ²⁾ Kristiania—Bergen 5 dage, Kristiania—Molde—Aalesund 9 dage, Kristiansand—Stavanger 54 timer, Stavanger—Bergen 43 timer. ³⁾ Ellers varierede tiden meget efter veir og føre; om posterne fra og til Bergen siges det, at de om vinteren, men især tidlig om vaaren og sent om høsten ofte blev flere dage forsinket. ⁴⁾ Fra Nordlands postkontor brugte posten til Alten om sommeren henved 4 uger, om vinteren lidt over 6 uger, til Vardø om sommeren omkr. 6 uker, om vinteren henved 10 uger. ⁵⁾ Men denne tid blev nok ikke altid overholdt; direktionen for Rigsbanken oplyser saaledes 3. aug. 1815 at posten fra Kristiania til Tromsø ofte er 2—3 maaneder underveis. ⁶⁾ Om postgangen over Haparanda oplyses, at den post som gik fra Kristiania 9. april 1832, kom til Alten 16. mai, ⁷⁾ altsaa efter lidt over 5 ugers forløb. — Endnu meget langsommere var selvfølgelig postgangen der hvor der ingen ordnet postindretning var, men hvor brevene maatte sendes ved leilighed eller med ekstraskyds. Fra Tin præstegjæld i Øvre Telemarken, skriver biskopen i Kristiansands stift til kirke departementet, behøver et brev oftest 2 maaneder for at komme til Kristiansand. ⁸⁾ Biskop Neumann i Bergen skriver i 1825 om Vikør præstegjæld i Hardanger, at «præsten her modtager ofte efter 10 ugers forløb de breve som jeg fra Bergen skriver ham til; og saaledes er det fast over hele Hardanger.» ⁹⁾ I Ullensvang synes det dog at have været bedre; thi Nils Hertzberg skriver samme aar at et brev fra ham til Bergen har taget 14 dage. ¹⁰⁾ Selvfølgelig var ikke forholdene bedre i av-

1) Dep.-tid. 1837 s. 198—200. 2) Se ogsaa ovenfor s. 195.
 3) Kraft IV (1830), s. 14 og 335, V (1832), s. 52. 4) Sagen og Foss, Bergens Beskrivelse (1824), s. 579. 5) Finmarkens Amtstid. 1832, s. 85. 6) Stort.-forh. 1815—16, oktober s. 19. 7) Finm. Amtstid. 1832, s. 210. 8) Visitatsberetn. for 1828. 9) Budstikken VII (1826), s. 375.
 10) Morgenbl. 1825 nr. 277.

sidesliggende strøg nordover. Fra Vesteraalen skrives i 1829, at udenfor de strøg som havde postforbindelse, blev et brev som maatte sendes ved leilighed, ofte liggende flere maaneder før det kom avsted.¹⁾

Den langsomme postgang maatte selvfølgelig undertiden bringe forstyrrelse i administrative og statsborgerlige forhold. I skrivelse fra Kristian Fredrik av 19. febr. 1814 til Norges biskoper gav han disse paalæg om at opfordre menighederne til at avlægge ed paa at ville hævde Norges selvstændighed, at den dag da eden avlagdes, skulde høitideligholdes som bededag, og at der ved samme anledning skulde opnævnes 2 valgmænd til valg av medlemmer til rigsforsamlingen paa Eidsvold, som skulde træde sammen 10. april. Denne ed blev paa Værø i Lofoten først avlagt Kristi himmelfartsdag,²⁾ som var 19. mai. Denne samme skrivelse kom først frem til Finmarken (der menes sandsynligvis til Talvik i Finmarken) den 1ste mai. «Bededagen holdtes derefter med stor høitidelighed 20de mai. Samtidig valgtes ogsaa præstegjældets valgmænd for Eidsvoldsforsamlingen»,³⁾ altsaa samme dag som rigsforsamlingen paa Eidsvold sluttede. Der mødte ingen repræsentant paa rigsforsamlingen hverken fra Nordlands eller Finmarkens amter. — Heller ikke paa det overordentlige Storting høsten 1814 mødte der repræsentanter for de to amter. Derom oplyser amtmanden i Nordlands amt, at kongens reskript av 16. aug. om avholdelsen av et overordentligt Storting, som skulde træde sammen 7. oktober, først kom ham ihænde 26. september, og at amtmanden ikke vilde kunne holde valgforsamling i amtet før 8. december, blandt andet fordi saa mange av de stemmeberettigede var fraværende paa Finmarksfisket.⁴⁾ Og Finmarkens amtmand oplyser at reskriptet av 16. aug. 1814 først kom til Tromsø, hvor amtmanden dengang boede, 10. ok-

1) Handelstid. 1829, s. 2736. 2) R. Svendsen, Værøy og Røst, s. 152. 3) A. Halvorsen, Billeder av livet i Finmarken, s. 18. 4) Stortforh. 1814, s. 470.

tober, altsaa 3 dage efterat Stortinget var kommet sammen, og at en sammenkaldelse til nyt valg i Finmarken i det mindste vilde tage 2 maaneder.¹⁾ — Angaaende valget til Stortinget i 1815—16 oplyser sognepræst Hagerup, Aafjorden i Fosen, i skrivelse til stiftamtmand Trampe, Trondhjem, at han ikke har kunnet «avsende» nogen valgmand til distriktsforsamlingen i Orkedalen 30. decbr. 1814, da stiftamtmandens skrivelse om forsamlingens avholdelse, som var dateret 12. decbr., først kom sognepræsten ihænde 29. decbr. Herom heder det saa videre i skrivelser: «Ved at undersøge hvor brevet er blevet opholdt, er jeg kommet efter, at Norman i Valdresund har overleveret det til gaardsdrengen fra Selnæs den 23. decbr., med anmodning ved leilighed at faa det besørget til mig; men da denne blev julen over i annekset, beholdt han brevet indtil han kom hjem, og besørgede det saa til lensmand Nideros den 28. decbr., hvorfra det den følgende dag blev avsendt til mig. Senere har jeg bebreidet Norman den mislige omgang med brevet; men han undskylder sig med at han intet havde [hørt] om, hverken at det ved friskyds skulde befordres til mig eller at det hastede med befordringen.»²⁾ — Ogsaa ved det overordentlige Storting i 1822 var der vanskeligheder med fremmødet av stortingsrepræsentanterne fra de to nordligste amter. Kongens kundgjørelse av Stortingets avholdelse er av 8. juli, og Stortinget traadte sammen 16. september. Her trængtes forsaavidt kortere tid, som der ikke skulde foretages nyt valg, men de repræsentanter som var valgt til det ordentlige Storting i 1821, ogsaa skulde møde til det overordentlige Storting i 1822. Alligevel mødte fra Nordland ved Stortingets sammentræden ingen repræsentant undtagen Aars, som var udnævnt til sognepræst i Lier, Buskeruds amt, og som paa sin reise fra Nordland til Lier tilfældigvis fik høre at der var sammenkaldt et overordentligt Storting. Repræsentanten Evjenth, lensmand i Skjærstad i Salten, mødte i

¹⁾ Stort. ark. 1815—16, E. P. 80. ²⁾ Smst., fuldmagterne.

Stortinget 2. oktober; den 3dje repræsentant var sygmeldt, og hans suppleant, hvis avreise blev forsinket av andre grunde, mødte 7. oktober. Fra Finmarkens amt mødte kun een repræsentant, den 12. oktober, nemlig handelsmand Normann,¹⁾ som boede i Trondenæs. Repræsentanten Nilsen, foged i Senjen og Tromsø, mødte ikke frem, og sognepræst Deinboll, provst i Østfinmarken, tog samme vei som til Stortinget i 1820, nemlig over Karasjok og Finland; men da han i december kom til Torneaa, hørte han at Stortinget var opløst 16. novbr., og vendte derfor hjem igjen.

Der klages i hine dage stærkt over postgangens usikkerhed. Til usikkerheden bidrog ikke alene de mange postrøvier og posttyverier,²⁾ men ogsaa de vanskelige veie som posten skulde føres, og de vanskelige forhold hvorunder førselen foregik, og endvidere postens ringe mængde, idet erfaring viser at des mindre postmængde, des mindre sikkerhed. Størst var vel derfor usikkerheden i de mere avsides strøg; men ogsaa over postsagernes behandling i trafikens midtpunkt lød der klager. I anledning av at nogle breve fra Kristiania til Bergen var kommet bort, skriver Pavels 6. aug. 1821 til sognepræst Neumann i Asker: «Overalt [det er i det hele] er man saa vant til skjodesløsheder og irregulariteter fra Kristiania postkontor at en mere kun er at betragte som en draabe i havet.»³⁾ Statsraad Vogt skriver: «De indenrigske posters befordring inden riget tillands er fra ældre tider foregaaet med usikkerhed og langsomt ved at skydses av postbonden eller den som han skikker i sit sted, fra poststation til anden.»⁴⁾ Men postgangen tilsjøs og da særlig postgangen i Nordland og Finmarken var vistnok, som rimeligt kunde være, endnu usikrere. Postbefordringen i Nordland er meget usikker, skriver G. P. Blom i 1827, ikke alene paa grund av veirforholdene, men ogsaa fordi mange av postbønderne har andre sysler og derfor

1) Stort.-forh. 1822, septbr., s. 1, 11, 14, 89, 98. 2) Dep.-tid. 1837, s. 197. 3) Dagbøger II, s. 481. 4) Optegnelser (I), s. 329.

ofte overlader postekspeditionen til upaalidelige personer, saa brevene ofte bliver liggende længe over. Et brev kan ofte blive liggende i flere maaneder, før det kommer frem, siger han.¹⁾ Postgangen over Haparanda ansaaes som nævnt sikrere. For at være rigtig tryk skrev man i vigtigere tilfælde med begge poster.²⁾

Postmængden var, sammenlignet med forholdene i en senere tid, overmaade liden. Selv i hovedruterne tillands, hvor jo posten som nævnt næsten overalt blev ført frem paa hesteryggen, var ikke mængden større, end at der i regelen uden vanskelighed blev plads paa hesten for postsækken og postkarlen og saaledes at hesten kunde tilbagelægge ialfald en del av veien i løb. Der høres aldrig om at der i postturen blev brugt mere end een hest. Blev postmængden større end at den regelmæssig kunde faa plads paa een hest, blev det ugentlige antal postture øget. Den hele ordning var bygget paa forudsætningen om liden postmængde. Kom der til en enkelt posttur flere tidsskrifter end der kunde faa plads i postsækken, maatte de som nedenfor nævnt ligge over til næste tur. Angaaende et forslag i 1818 om portofrihed for stortingsmænd under deres ophold paa Stortinget siger vedkommende komite i sin indstilling: «Naar breve og især pakker fra og til stortingsmændene skulde forsendes portofrie med posterne, vilde muligens disse sidste blive saa belæst, at der maatte træffes en anden postindretning end den der nu finder sted.»³⁾ Den aller største del av brevene kom fra byernes næringsdrivende og fra embedsmændene; bøndernes bidrag til posten var overmaade lidet, blandt andet av den grund at de fleste, særlig i den første del av her omhandlede tidsrum, ikke kunde skrive. Det er i saa maade betegnende, at det var repræsentanten fra Røros med dets kobberværk, provst Aschenberg, der, som tidligere nævnt, paa Stortinget reiste spørsmålet om

1) Bemærkninger I, s. 306. 2) Finmarksposten 1874 nr. 50 (toldkasserer M. Ø. Berg). 3) Stort.-forh. 1818, mars s. 271.

flytning av den ene ugentlige post Kristiania—Trondhjem fra Gudbrandsdalen til Østerdalen, medens repræsentanten fra Østerdalen, gaardbruger Ilsaas, stillede sig kjølig til sagen,¹⁾ vistnok av frygt for de byrder som han troede derved vilde lægges paa dalens befolkning.

Brevporto for indlandet. Portoen var avhængig ikke alene av brevets vægt, men ogsaa av dets beskaffenhed forøvrigt, efter temmelig indviklede regler, bestemt ved pl. av 15. juni 1811 § 3, nr. 1—5. Ifølge disse regler kaldtes et brev «enkelt», naar det var uden konvolut og bestod av «et eneste enten fjerdedel, halvt eller helt ark papir», av vægt indtil et lod; veiede et saadant brev over et lod, betaltes det som halvandet brev. Dersom et brev var forsynet med konvolut eller omslag, dog uden at indeholde flere breve, eller det bestod av flere enkelte blade eller indeholdt bilag, saasom vekslers, regnskaber, kvitteringer osv., skulde det, hvis det ikke veiede over $\frac{3}{4}$ lod, betales som halvandet brev, fra $\frac{3}{4}$ til 1 lod som 2 breve, fra 1 til 2 lod som 3 breve osv. Dersom der i et brev var indlagt flere andre breve, skulde der for hvert $\frac{1}{3}$ lod betales porto som for et enkelt brev. For trykte sager betaltes som for skrevne.

Portoens størrelse, saaledes som den var i 1814, var fastsat ved den samme plakate av 1811. Her er portoen bestemt i lybske skilling (lsk.). Regnes 1 lsk. = 2 sk. rigsbankpenge (rbp.)²⁾, bliver brevportoen i Norge i 1814 for et «enkelt» brev følgende: for de 4 første mil 6 sk., for hver tilkommende 4 mil indtil en afstand av 24 mil 2 sk. og derefter med et tillæg av 2 sk. for hver tilkommende 8 mil, alt i rbp. Efter dette bliver portoen fra Kristiania til Bergen og fra Kristiania til Trondhjem 26 sk., fra Kristiania til Nordlands postkontor 34 sk. rbp. Men disse bestemmelser gjaldt kun forsendelser fra det

¹⁾ Stort. ark. 1815—16 pakke 40. ²⁾ Cirkulære av 30. jan. 1813 (Schous forordn. XVI, s. 103).